

به نام لاهور! مزدا

محمد زکریای رازی پزشك، فیلسوف و شیمی‌دان ایرانی که آثار ماندگاری در زمینه پزشکی و شیمی و فلسفه نوشته است و به عنوان کاشف الكل و جوهر گوگرد (**اسید سولفوریک**) مشهور است.

نام وی محمد و نام پدرش زکریا و کنیه‌اش ابوبکر است. به گفته ابوریحان بیرونی وی در شعبان سال ۳۵۱ هجری (۸۶۵ میلادی) در ری متولد شده و دوران کودکی و نوجوانی و جوانی‌اش در این شهر گذشت. چنین شهرت دارد که در جوانی عود می‌نواخته و گاهی شعر می‌سروده‌است. بعدها به کار زرگری مشغول شد و پس از آن به کیمیاگری روی آورد، وی در سنین بالا علم طب را آموخت. بیرونی معتقد است او در ابتدا به کیمیا اشتغال داشته و پس از آن‌که در این راه چشمش در اثر کار زیاد با مواد تند و تیزبو آسیب دید، برای درمان چشم به پزشکی روی آورد.

رازی برای آموختن علم به بغداد سفر کرد و مدتی نامعلوم در آنجا اقامت گزید و به تحصیل علم پرداخت و سپس ریاست بیمارستان معتضدی را بر عهده گرفت. پس از مرگ معتضد خلیفه عباسی به ری بازگشت و عهده‌دار ریاست بیمارستان ری شد و تا پایان عمر در این شهر به درمان بیماران مشغول بود. رازی در آخر عمرش نابینا شد، در باره علت نابینا شدن او روایت‌های مختلفی وجود دارد، بیرونی سبب کوری رازی را کار مداوم با مواد شیمیایی چون بخار جیوه می‌داند.

اخلاق و اعمال زکریای رازی:

رازی مردی خوش‌خو و در تحصیل کوشا بود. وی به بیماران توجه خاصی داشت و تا زمان تشخیص بیماری دست

از آنها بر نمی داشت و نسبت به فقرا و بینوایان بسیار رئوف بود. رازی برخلاف بسیاری از پزشکان که بیشتر مایل به درمان پادشاهان و امراء و بزرگان بودند، با مردم عادی بیشتر سروکار داشته است.

رازی طبیبی حاذق و پزشکی عالی قدر بود و در زمان خود شهرت به سزایی داشت. رازی از زمره پزشکانی است که بعضی از عقاید وی در درمان طب امروزی نیز به کار می رود، مخصوصاً در درمان بیماران با مایعات و غذا. پزشکان و محققین از کتابها و رسالات رازی در سده های متمادی بهره برده اند. ابن سینا رازی را در طب بسیار عالی مقام می داند و می توان گفت برای تالیف قانون از حاوی رازی استفاده فراوان کرده است. رازی اولین کسی است که تشخیص تفکیکی بین ابله و سرخک را بیان داشته است.

رازی اسراف در دارو را بسیار مضر می داند، وی معتقد بوده است تا ممکن است مداوا با غذا و در غیر این صورت با داروی منفرد و ساده و گرنه با داروی مرکب به عمل آید. رازی می گوید: «هرگاه طبیب موفق شود بیماری ها را با غذا درمان کند، به سعادت رسیده است» وی بسیاری از داروها را روی حیوانات امتحان کرده و اثرات آنها را ثبت و تشریح کرده است و سپس برای بیماران تجویز می کرده است.

رازی تخصصی شیمی را قبل از پزشکی شروع کرده است و در آن آثاری چشم گیر از خود بر جا گذاشته است. او نخستین کسی بود که اجسام را به سه گروه جمادی، نباتی و حیوانی تقسیم کرد. وی پایه گذار شیمی نوین است، با وجود آن که کیمیاگری را باور دارد. «هر چند که بعضی از کیمیاگران معاصر در ایران نوعی از تبدیل ناقص فلزات را به طلا «تبدل رازی» می نامند. ولی چون رازی از دیدگاه مراحل بعدی علم در نظر گرفته شود، باید او را یکی از بنیانگذاران علم شیمی بدانیم.» در کتاب «سراسر» او می خوانیم که مواد را به دو دسته فلز و شبه فلز (به گفته او جسد و روح) تقسیم می کند و اگر در این زمینه اشتباهاتی می کند، چندان گریزی از آن ندارد. برای نمونه جیوه را شبه فلز می خواند در صورتی که فلز بودن جیوه اکنون آشکار است.

کشف های بسیار به رازی نسبت داده شده از جمله:

- رازی کاشف الکل است.

- از تأثیر محیط قلبیایی بر کانه پیلیت، اسید سولفوریک فراهم کرد و با داشتن اسید سولفوریک بدست آوردن دیگر اسیدها آسان بود

- از تأثیر آب آهک بر نوشادور (کلرید آمونیوم)، اسید کلریدریک بدست آورد.

- با اثر دادن سرکه با مس، استات مس یا زنگار تهیه کرد که با آنها را زخم را شستشو می دادند

- از سوزاندن زرنیخ، اکسید آرسنیک یا مرگ موش فراهم کرد

- برای نخستین بار از نارنج اسید سیتریک تهیه کرد.

- او نخستین پزشکی است که داروهای سمی آلكالوئیدی ساخت و از آنها برای درمان بیمارانش بهره گرفت.

فلسفه:

رازی از تفکرات فلسفی رایج عصر خود که فلسفه ارسطویی - افلاطونی بود، پیروی نمی کرد و عقاید خاص خود را داشت که در نتیجه مورد بدگویی اهل فلسفه هم عصر و پس از خود قرار گرفت. هم چنین عقایدی که در باره ادیان ابراز داشت سبب شد موجب تکفیر اهل مذهب واقع شود و از این رو بیشتر آثار وی در این زمینه از بین

رفته است. رازی را می توان برجسته ترین چهره خردگرایی و تجربه گرایی در فرهنگ ایرانی و اسلامی نامید. وی در فلسفه به سقراط و افلاطون متمایل بود و تأثیراتی از افکار هندی و مانوی در فلسفه وی به چشم می خورد. با این وجود هرگز تسلیم افکار مشاهیر نمی شد.

آثار رازی:

الحاوی ■ الکناش المنصوری ■ المرشد ■ من لایحضره الطبیب ■ کتاب الجدری و الحصبه ■ دفع مضار الاغذیه ■ الابدال و سایر

گفتارهای رازی:

- «اگر همه می توانستند از استعدادهای خود در ست بهره بگیرند، دنیا همان بهشت موعود می شد که همه می خواهند.»

- «ادیان و مذاهب علت اساسی جنگها و مخالفت با اندیشه های فلسفی و تحقیقات علمی هستند. کتابهایی که بنام مقدس آسمانی معروف اند، کتب خالی از ارزش و اعتبار اند و آثار کسانی از قدما مانند افلاطون و ارسطو و سقراط خدمت مهم تر و مفیدتری به بشر کرده است.»

- «تجربه بهتر از علم طب است.»

به پاس زحمات فراوان رازی در امر داروسازی روز پنجم شهر یورماه (۲۷ اوت)، روز بزرگداشت زکریای رازی شیمی دان بزرگ ایرانی و روز داروسازی نام گذاری شده است.

<http://parsiandej.ir>

پارسیان دژ مرجع ایران شناسی